

AZ AKNÁK ELLENI KÜZDELEM A KIHIRDETETT NEMZETKÖZI EGYEZMÉNYEK TÜKRÉBEN

Dr. Kővári Elvira hadnagy

A második világháború után sok egyezmény született, mely azt célozta meg, hogy még egy világégés ne következhesen be. A genfi szabályok elsődlegesen a hagyományos fegyverek betiltására irányultak. Voltak természetesen olyan egyezmények, melyek egyes speciális harci eszközök alkalmazásának kizárásáról rendelkeztek, azonban az aknák szabályozása valahogyan kimaradt a nemzetközi egyezmények sorából még jó néhány évtizedig.

A második világháború után még több, nagy kiterjedésű, sok áldozatot követelő háború volt, ahol tömegesen alkalmazták az aknákat, mint a egyik olyan harcanyagot, mely a harcok megkezdése előtt felhasználásra kerül, és annak befejezése után még sokáig hatással van.

Az aknák által okozott nagy pusztítások követelték meg polgári szervezetek és személyek részéről azt a felhívást, mely az aknák betiltására irányult. Ez a kezdeményezés azonban csak a 80-as évekre érett be olyan szintre, hogy az államok nemzetközi egyezménybe foglaltan korlátozzák az aknák felhasználását.

1980-ban Genfben, október 10-én fogadták el azt az egyezményt, mely a mértéktelen sérülést okozónak vagy megkülönböztetés nélkül hatónak tekinthető egyes hagyományos fegyverek alkalmazásának betiltásáról illetve korlátozásáról szól. Ezen egyezményt egészítik ki azon jegyzőkönyvek, melyben ténylegesen megfogalmazódnak egyes harcanyagok felhasználásának korlátai. Így az egyezményt egészíti ki a röntgensugárral ki nem mutatható repeszekről szóló jegyzőkönyv, az aknák, a meglepő aknák és más eszközök alkalmazásának a

betiltásáról, illetve korlátozásáról szóló jegyzőkönyv, a gyújtófegyverek alkalmazásának betiltásáról, illetve korlátozásáról szóló jegyzőkönyv. A második jegyzőkönyv 1996-ban módosításra került, ekkor egészítették ki az egyezményt az abban részes államok egy kiegészítő jegyzőkönyvvel, melyben a vakító lézerfegyverekről szóló jegyzőkönyvet csatolták az államok az egyezményhez.

Ezután következett az ENSZ Közgyűlésének 51/45 S jelzésű határozata, majd a Nemzetközi Vöröskereszt és Vörös Félhold Társaság Nemzetközi „Kampány a Gyalogsági Aknák Betiltásáért” nevezetű mozgalom. 1996 októberében egy nyilatkozatot írtak alá Ottawában, majd 1997 júniusában Brüsszelben. Mindezen nyilatkozatok és határozatok a gyalogsági aknák alkalmazásának, gyártásának, átadásának tiltására irányulnak.

A gyalogsági aknák alkalmazásának, felhalmozásának, gyártásának és átadásának betiltásáról, illetőleg megsemmisítéséről szóló egyezményt 1997-ben, Oslóban fogadták el, mely a gyalogsági aknák vonatkozásában alkalmaz speciális rendelkezéseket.

Magyarország ezen egyezményeket és jegyzőkönyveket törvénybe iktatta, kihirdette, így országunk is részes állammá vált. Magyarország az Agenda '98 programban vállalt kötelezettséget arra, hogy 2001. december 31-ig aknamentesíti hazánkat. Magyarországon igaz, hogy aknamezők létezéséről nem beszélhetünk, azonban rengeteg aknásított körzet van még, melyek feladatot jelentenek. Ezek elsősorban a második világháborúban itt hagyott aknák mentesítését jelenti, de nagy kihívás a szovjet csapatok által itt hagyott aknák felszedése is, annak ellenére, hogy azok 95%-a gyakorló akna.

A probléma nemzetközi elterjedését az is jelzi, hogy hazánkon kívül szinte az ENSZ összes részes állama részt vesz ezen egyezményekben. Az

egyezmények konkrét végrehajtása azonban az államok saját hatáskörében marad.

Miért is fontos a műszaki csapatok szemszögéből ezeknek a nemzetközi jogi szabályoknak az ismerete? A kérdés magában foglalta a választ: ezek adnak előírásokat az aknák telepítése, használata, megsemmisítése vonatkozásában. E feladatok végrehajtása pedig a műszaki alakulatok hatáskörébe tartozik. A szabályok pedig arra valók, hogy – jobb esetben – betartsák őket. Az összeütköző felek kölcsönös érdeke a szabályok kölcsönös betartása. Amennyiben egyik fél betartja a szabályokat, úgy jogosan várhatja el a másiktól is ezt. A harc utáni tevékenységet pedig megkönnyíti a szabályok ismeretében azok kölcsönös betartása.

A nemzetközi jog akkor lép fel a szabályozás eme eszközével, ha egy konfliktus olyan méreteket ölt, melyet már nem lehet nemzeti kereteken belül megoldani. Ezért ezen egyezmények is kimondják, hogy az 1949-es genfi egyezmények szerinti fegyveres konfliktusokban kötelező alkalmazásuk. De az így előírt szabályokat egyéb fegyveres konfliktus esetén is alkalmazni kell.

A polgári lakosság védelme megköveteli az egyezmények szabályainak betartását. Az egyezmények kimondottan nem terjednek ki a hajók ellen alkalmazott aknákra. Ennek szabályozása, illetve szabályozásának hiánya vet fel egyes kérdéseket. Először is nem kellene-e mégis szabályozni, hiszen a nemzetközi tengerjog szabályai egyértelműen megmondják, hogy a tengerparttól mért távolság szerint a tenger mely része tartozik még nemzeti ellenőrzés alá. Másik oldalról közelítve meg a kérdést, felfoghatjuk úgy is a problémát, hogy a tenger és az óceán azon területein, mely nem tartozik a nemzeti vizek fogalma alá, lehet-e szabályokat előírni illetve betartatni azokat. Hiszen a nemzetközi tengerjog területén több nemzetközi egyezmény is született, például a

kalózkodás eltörlésével kapcsolatban, vagy a tenger mélyén található kincsekről. Betartásuk azonban nem mindig egyszerű.

A következőkben áttekintésre kerül a fent említett nemzetközi szerződések alapján azon szabályoknak a változása, melyek az aknák, gyalogsági és meglepő aknák telepítésével, felhasználásával, bevonásával foglalkoznak, különös tekintettel a magyar jog egyezményekre adott speciális reakcióira.

Kezdjük az 1980-as egyezménnyel, melyet Magyarország az **1984. évi 2. törvényerejű rendelettel** hirdetett ki. Ezen egyezmény 1983. december 2-án hatályba lépett. Magyarország 1982-ben New Yorkban, az ENSZ Főtitkáránál helyezte letétbe megerősítő okiratát. Az egyezményt azon helyzetekre rendelték alkalmazni, melyről már az előbbieken szóltam, tehát a háború áldozatainak védelméről szóló genfi egyezményben meghatározott helyzetekre, azaz a fegyveres konfliktusok idejére. Természetesen összhangban az egyéb fegyveres összeütközésekre vonatkozó szabályokkal. Míg az egyezmény a hatálybalépés, csatlakozás, alkalmazás és felmondás szabályait tárgyalja, addig a konkrét rendelkezések a jegyzőkönyvekben találhatóak, melyek az államokra komoly kötelezettségeket írnak elő.

Amilyen egyszerű, rövid megfogalmazást találunk az első jegyzőkönyv tekintetében, mely a röntgensugárral ki nem mutatható repeszek alkalmazását egyértelműen megtiltja, az aknákkal kapcsolatos szabályozás olyan sokrétű és részletes szabályozást tartalmaz. Az első változatban nem mondtak ki olyan korlátozásokat, melyek a második, módosított változatot jellemzik. A gyalogsági aknákkal kapcsolatos szabályok pedig egyértelmű tiltásokat alkalmaznak.

Bár logikusnak tűnik, hogy a harcoló alakulatok rögzítsék aknáik elhelyezését, hogy később egy műszaki zár feloldása gördülékenyen menjen, vagy az ellenségeskedés megszűnte után az aknák felszedése ne okozzon

problémát, a nemzetközi jog mégis úgy gondolta, szükséges ezen szabályok nemzetközi szintű egységesítése. Hiszen maguk a szabályok is azon helyzetekre kerültek „kitalálásra”, melyek a nemzetközi jog hatálya alá tartozó fegyveres összeütközések.

Mielőtt a részletes szabályokat ismertetném, érdemes egy kis kitérőt szálni arra, hogy a jegyzőkönyvek mit neveznek aknának, meglepő, távtelepítésű vagy gyalogsági aknának.

Az **akna** az 1980-as szöveg szerint „minden olyan robbanótestet jelent, amelyet a föld vagy más felszín alá, ilyen területre vagy annak közelébe helyeznek és amelynek gyújtása vagy felrobbanása személy vagy jármű jelenlététől, közelségétől vagy érintésétől következik be.” A módosított jegyzőkönyv ennél szélesebben értelmezi az akna fogalmát. A robbanótest helyett a harci eszköz szót használja, mely bizonyos mértékű kiszélesítést jelent, illetve a telepíthetőség tekintetében is aknának tekinti a „földfelszín alá, a földfelszínre, a földfelszín vagy más felület közelébe” telepített harci eszközt, melyek felrobbannak emberek vagy járművek közelségétől, jelenlététől vagy érintkezéstől.

A **távtelepítésű akna** megfogalmazásában ezzel ellentétes, szűkítő folyamat zajlott le a nemzetközi szabályozásban. Míg az 1980-as egyezmény minden olyan aknát távtelepítésű aknának tekintett, melyet tüzérséggel, rakétával, aknavetővel vagy hasonló eszközzel juttatnak célba vagy repülőeszközzel dobnak le, addig a módosított egyezmény pontosította, szűkítette a távtelepítésű akna fogalmát. Eszerint ugyanis azt tekintik ilyen aknának, melyet nem közvetlenül telepítenek, és megfelelnek a korábbi fogalmaknak. A szűkítést az jelenti, hogy nem lehet távtelepítésű aknának tekinteni az 500 méternél kisebb távolságra szárazföldi eszközzel telepíthető aknákat. Ezek a nem távtelepítésű gyalogsági aknák, melyek használatában erősebb korlátozásokat vezettek be, mint a távtelepítésű aknáknál.

A **meglepő aknáknak** a jegyzőkönyv első változata azt tekinti, mely célja szerint halált vagy sérülést okoz úgy, hogy érintésre vagy megközelítésre váratlanul működni kezd. A módosított szöveg ezzel ellentétben a cselekvés tekintetében nem ilyen széleskörű megfogalmazást alkalmaz, hanem azt tekinti meglepő aknának, mely úgy lép működésbe, hogy azzal, mint egy nyilvánvalóan veszélytelennek tűnő dologgal végez tevékenységet.

A jogszabály itt is alkalmazta azt a módszert, hogy az előre nem látható eseményeket is szabályozza, illetve az előre nem számolt tárgyakat vagy cselekményeket is a hatókörébe vonja azzal, hogy szabályát általános jelleggel terjeszti ki. Ez a módszer jelen esetben a **„más eszköz”** szabályozási körbe vonása. Eszerint más eszköz a kézileg elhelyezett eszköz, mely célja kár, sérülés vagy halál okozása, melyek kézi irányítással vagy önműködően lépnek működésbe. Ezzel a módszerrel a jog megpróbált minden lehetséges eszközt hatása alá vonni.

A **gyalogsági akna** első megfogalmazása a módosított jegyzőkönyvben található. Ez az olyan aknát jelenti, mely ember közelségétől, érintésétől vagy jelenlététől robban fel, mely az embert harcképtelenné teszi, sérülést vagy halált okoz. A gyalogsági aknákról szóló egyezmény is átveszi ezen megfogalmazást azzal a kitéttel, hogy nem lehet gyalogsági aknának tekinteni azokat az aknákat, amik csak egy jármű jelenlététől közelségétől vagy érintésétől robbannak fel és felszedésgátló biztosítással vannak felszerelve. Ez a kitétel kicsit leszűkíti a védelmi kört. Hiszen a polgári lakosságra ezek az aknák is ugyanolyan veszélyesek, mint a gyalogsági aknák a fegyveres összeütközések elmúltával, ha nem hatástalanítják őket. És a gyalogsági vagy egyéb aknák megsemmisítése és tiltása tekintetében eltérő szabályok vannak, a gyalogsági aknák tiltása nem jelenik meg az egyéb aknák tekintetében, ott csak korlátozásokról beszélhetünk.

A genfi szabályok elsődlegesen a fegyveres összeütközésekben részt nem vevő polgári lakosságot védik. Ez a tendencia az aknákkal kapcsolatos szabályoknál is jellemző. Nem szabad az ilyen eszközöket a polgári lakosság ellen használni. Időnként persze nem egyértelmű, hogy mikor polgári és mikor katonai célpont egy terület. Erre szolgálnak azok a szabályok, melyek tiltják a nem egyértelműen katonai célpontokra irányuló elhelyezését az aknáknak. Mindig figyelemmel kell lenni ugyanis arra, hogy várhatóan a polgári lakosság körében mekkora áldozatokat követel majd az aknák működése.

A polgári lakosságot pedig hogyan lehetne jobban védeni, mint annak tájékoztatásával, vagyis az **aknamezők jelzésével**. Míg a jegyzőkönyv első szövegeztése ezt azzal látta megoldottnak, hogy az összeütköző felek nyilvántartják az aknamezőket és egyes esetekben nyilvánosságra is hozzák azt. A konkrét szabályozást ebben a tekintetben a módosított jegyzőkönyv szövege adta meg. Igaz, hogy ez is a „törekedni”, „lehetséges mértékben” szavakat használja a tájékoztatással kapcsolatban, azonban a módosított jegyzőkönyv technikai melléklete már nemzetközileg egységes jelzéseket alkalmaz az aknamezők és aknásított körzetek megjelölésével kapcsolatban, mely a polgári lakosság tájékoztatását szolgálja.

Eszerint legalább 28 cm élhosszúságú háromszög vagy 15 cm oldalhosszúságú négyzet formájú vörös vagy sárga szimbólum, sárga fényvisszaverő szegéllyel jelzi az elaknásított területet. A jegyzőkönyv leírja azt is, hogy szükséges egy szimbólum megjelenítése is, mely könnyen felismerhető. Ezen kívül az egyezmény hivatalos nyelvei (angol, arab, francia, kínai, orosz, spanyol) valamint egy a körzetben legelterjedtebb nyelven is jelölni kell az aknára való utalást, az akna szó használatával.

Sajnos, a horvátországi és a bosznia-hercegovinai tapasztalatok azt mutatják, hogy nem minden esetben tartják be az államok az aknák jelölésére vonatkozó szabályokat. Ezt mutatja azon sok baleset bekövetkezése is, mely az

elmúlt néhány évben a szomszédos országokban következett be a polgári lakosság körében az aknák nem megfelelő jelölése miatt.

De nemcsak az aknák kötelező jelölésének szabályai szolgálják a polgári személyek védelmét, hanem az is, hogy a jegyzőkönyv bizonyos formájú és jelölésű meglepő aknákra tilalmat mondott ki. Ezek megtévesztéssel okoznak kárt, sérülést vagy halált. Ezt a szabályozást már a jegyzőkönyv első szövege is beiktatta a jogba. Eszerint **tilos alkalmazni:**

„a) bármilyen meglepő aknát, amelyet látszólag ártalmatlan és hordozható tárgy formájában kifejezetten úgy szerkesztettek meg és készítettek el, hogy az robbanóanyagot tartalmaz és felrobbanjon, ha hozzáérnek vagy megközelítik, vagy

b) olyan meglepő aknákat, amelyek bármilyen módon kapcsolva vagy társítva vannak:

- (i) nemzetközileg elismert védőjelvényekkel, jelekkel vagy jelzésekkel;
- (ii) beteg, sebesült vagy halott személyekkel;
- (iii) temetkezési vagy hamvasztó helyekkel vagy sírokkal;
- (iv) egészségügyi berendezésekkel, egészségügyi felszerelésekkel, egészségügyi anyagokkal vagy egészségügyi szállítóeszközökkel;
- (v) gyermekjátékokkal és más olyan hordozható tárgyakkal, amelyeket kifejezetten gyermekek táplálása, egészsége, higiéniája, ruházata vagy oktatása céljából készítettek;
- (vi) élelmiszerekkel vagy itallal;
- (vii) olyan konyhai eszközökkel és felszerelésekkel, amelyek nem katonai létesítményekben, katonai elhelyezési körletekben vagy katonai ellátmányraktárakban vannak;
- (viii) egyértelműen vallási jellegű tárgyakkal;

- (ix) műemlékekkel, művészeti alkotásokkal, vagy kulturális helyekkel, amelyek a népek kulturális vagy szellemi örökségét képezik;
- (x) állatokkal vagy ezek tetemével.

Ezen utóbbi korlátozások a polgári lakosságot védik, akik nem ismerik az aknák kinézetét, és azt veszélytelen dolognak hiszik, de azok mégis felrobbannak és károkat okoznak. Ezen utóbbi védelem a műszaki alakulatokat is védi, hiszen az emberi elme találmány, mindig új és újabb dolgokat fedez fel. Fegyveres összeütközések során pedig az az összeütköző felek érdeke, hogy olyan aknának találjanak ki, melyeket az ellenfél nem ismer, illetve nem tud hatástalanítani. És egy ártalmatlannak tűnő tárgyat első látásra nehezebb megkülönböztetni egy aknától. Ezért az ellenségeskedésben részt vevő feleket is védi a jog azzal, hogy tiltja az ilyen, nem harceszköznek tűnő aknák alkalmazását. Az természetesen más dolog, hogy ezt be is tartják-e a felek.

A nemzetközi jog megléte nem feltételezi annak betartását. Hiába a genfi szabályok, a volt Jugoszlávia területén elkövetett cselekmények sok esetben megszüntették azokat, a háborús bűnösök felelősségre vonása a mai napig is folyik.

Az eddig elmondottak csak közvetve kurrenssek a műszaki alakulatok vonatkozásában. Azonban a jegyzőkönyv olyan szabályokat is előír, melyet be kell tartani az aknák telepítésekor. Ezek a szabályok a műszaki záruk feloldása, az aknák felszedése szempontjából rendkívül fontosak.

A jegyzőkönyv szabályokat alkalmaz az aknamezők, aknák és a meglepő aknák elhelyezésének és nyilvántartása és közlése tekintetében. A nyilvántartások a saját csapatokat is védik. Hiszen hatalmas veszteségek érhetnék az összeütköző feleket, ha nemcsak az ellenséges csapatok tüze, hanem a saját aknáik is pusztítanák őket. Ezt pedig úgy lehet a legjobban és a leghatékonyabban megelőzni, hogy nyilvántartják saját aknáikat, így azokat

csapataik ki tudják kerülni. Így – aknák tekintetében – „csak” az ellenfél aknáit kell kikerülni vagy hatástalanítani.

A jegyzőkönyv **a nyilvántartást** kiterjesztően értelmezi. Egyrésztől nyilván kell tartani magukat az aknamezőket. Ez mind a távtelepítésű, mind a nem távtelepítésű aknamezőkre vonatkozik, azok telepítéséből fakadó szükséges eltérésekkel. A nem távtelepítésű aknamezők helyét ugyani pontosan meg lehet határozni legalább két koordináta és a körzet becsült méretének meghatározásával. A távaknásított körzeteknél ez a megállapítás csak becsült lehet, ugyanazon módszerrel. De nemcsak az aknamezők helyét kell nyilvántartani, hanem maguknak az aknáknak az elhelyezkedését is. Az aknák helyét az alappontokhoz viszonyítva kell megadni. De a jog nem elégszik meg ennyivel, az aknák részletesebb adatait is tárolni kell. Így azok kerületét, kiterjedését, teljes körű információt azok típusára, telepítési módjára, a gyújtó típusára, működési időszakára, telepítés dátumára és idejére, a felszedés elleni intézkedésekre. Amennyiben sorban telepített aknákat az egyik fél, úgy elég csak a sor helyét meghatározni.

Ezzel a nyilvántartással nagyban megkönnyítik az összeütközés utáni aknamentesítést a felek, segítik a polgári lakosságot, az újjáépítést, és ami a legfontosabb, óvják saját alakulataikat.

De a jegyzőkönyv nemcsak nyilvántartás tekintetében ír elő szigorú szabályokat, hanem **az aknák gyártása** tekintetében is. Igaz, hogy ennek betartása nem a műszaki alakulatok határákörébe tartozik, azonban munkájukat jelentősen megkönnyíti. Ugyanis a jegyzőkönyv hatálybalépése után tilos olyan aknákat alkalmazni, illetve gyártani, melyek minimálisan nem tartalmazzák a gyártó ország megnevezését, a gyártás évét és hónapját, a sorozat- és tételszámot. Mindezt angolul vagy a megfelelő nemzeti nyelven, amennyire lehetséges olvashatóan, láthatóan és időtállóan. Az aknák hatástalanítását

ugyanis nagyban könnyíti, ha az alakulat ismeri azt, így időt takaríthat meg azzal, hogy egyből a megfelelő módszert alkalmazza.

Célszerű a hatástalanítással kapcsolatban a **felderíthetőség** szabályait is megismerni. Rengeteg államban van még rengeteg akna, és ezek felszedése évekbe, évtizedekbe kerül, és nem elsősorban rengeteg pénzbe. Amennyiben az aknák olyan anyagból készülnek, hogy nem lehet őket kimutatni, és semmilyen egyéb jelzést sem adnak ki felszedésük megkönnyítése érdekében. Ez azt eredményezi, hogy az aknák a földben maradnak, és esetlegesen évtizedek múlva szedik áldozatukat. Amennyiben az aknásított terület jelzett, de az aknák helyét nem tartották nyilván az ellenséges felek, szintén szükséges a felszedés megkönnyítése érdekében olyan jelzések előírása, mely megkönnyítheti az aknák felszedését.

A felderíthetőséggel kapcsolatban érdemes néhány szót szólni azokra az emberekre és állatokra, akik az aknák felszedésében jelentős szerepet játszanak. Az **aknamentesítésben** elsősorban a katonai alakulatoknak van szerepük, azok között is elsődlegesen a műszaki alakulatoknak. Ezek a csapatok vagy erre a célra kialakított eszközt használnak az aknák felkutatására, vagy ilyen felkészítést kapott kutyák segítségével keresik elő az aknákat. De nemcsak a katonai szervezeteknek van nagy szerepük e téren, hanem erre célra alakult – több esetben nemzetközi – polgári szervezetek is segítenek az aknák felderítésében. Az aknákkal szennyezett területek civil lakosságának is szerepe lehet, amennyiben az aknák megtalálásakor szabályosan járnak el és értesítik a megfelelő szervezeteket.

Az aknák felderítése és hatástalanítása céljából a módosított jegyzőkönyv szabályokat adott a felderíthetőségre, mely megkönnyíti a műszaki alakulatok és aknamentesítéssel foglalkozó szervezetek munkáját. A jegyzőkönyv előtt és után készült aknák tekintetében az előírt szabályoknak

megfelelően eltérőek a szabályok is. A módosított jegyzőkönyv hatálybalépése után gyártott aknáknál előírás, hogy tartalmazzanak olyan anyagot vagy szerkezetet, gyárilag beépítve, mely az általában használatos aknafelderítő technikai eszközökkel történő vizsgálatnál olyan jelet ad ki, mint legalább 8 gramm koncentrált tömegű vas. Az ezen idő előtt gyártott aknák esetében a jegyzőkönyv az ilyen jelet kiadó anyagok vagy szerkezetek utólagos felszerelését írja elő. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy minden aknamentesítő eszközzel felismerhetők, felderíthetők lennének az aknák. A jegyzőkönyv is úgy fogalmaz, hogy az „általános aknafelderítő” eszközök számára felismerhető jelet kell prezentálnia az aknáknak. Akna számos fajta van, aknafelderítő eszköz is számos, és mindig újabbakat találnak ki. Ez pedig azt jelenti, hogy mindig lesz olyan fajta akna, amit egyes aknafelderítők nem ismernek fel. És azt nem is lehet kívánni, hogy minden egyes akna tartalmazzon olyan anyagot vagy szerkezetet, hogy minden egyes aknafelderítő eszköz felismerhesse. Ez talán azt is eredményezhetné, hogy ezen szerkezetek nagysága jelentősebb lenne, mint maga az akna. Illetve mindig találnak fel újabb aknafelderítő eszközöket, melyek egyes aknákat felismernek, másokat nem. Ezért fogalmaz úgy a jegyzőkönyv, hogy csak az általában használatos aknafelderítők által felismerhető jelet adó aknákat lehet gyártani. Mindig az adott időszak dönti el, hogy melyek az általánosan használt ilyen eszközök. Ennek eldöntésére célszerű a fegyveres összeütközésekben részt vevő felek alkalmazásában használatos eszközöket figyelni.

A jegyzőkönyv ezen szigorú előírásait nem lehet egyik napról a másikra betartatni. Ezért a részes államok egy türelmi időt állapítottak meg ezen szabályozás betartására. Amennyiben a szerződő fél úgy nyilatkozik, hogy nem képes biztosítani a jegyzőkönyvnek megfelelő eljárást az aknák ilyen jelölő anyaggal vagy szerkezettel való ellátása tekintetében, úgy maximum 9 évvel

elhalaszthatja azon intézkedéseket, melyek a korábban gyártott aknák ilyen anyaggal vagy szerkezettel való ellátását szolgálják.

Magyarország ezen utóbbi tekintetben azt fűzte hozzá a jegyzőkönyvhöz, hogy nem kíván élni a 9 éves végrehajtás-halasztási lehetőséggel.

A módosított jegyzőkönyv technikai mellékletében találunk minimális jelzést a gyalogsági aknák csökkentésére, azonban ez a jegyzőkönyv még nem írja elő azon tiltást, melyet a nem sokkal később született gyalogsági aknák elleni egyezmény megfogalmaz.

A jegyzőkönyv technikai melléklete az aknák felderíthetőségével kapcsolatos türelmi idővel együtt rendelkezik arról, hogy ezen türelmi idő alatt a részes államok vállalják azt, hogy a gyalogsági aknákat minimálisan használják, amennyiben azok nem felelnek meg a követelményeknek. Sajnos, a jegyzőkönyvnek ezen megfogalmazása meglehetősen gumiszabály-jellegű, nagy teret enged a szabályok kijátszásának azzal, hogy úgy fogalmaz, hogy ezt az államok „oly mértékben amennyire lehetséges” tegyék meg, de úgy, hogy „törekedjenek” ezen szabályok betartására. Ez a megfogalmazás pedig tág teret enged a jog kijátszásának.

Az **önmegsemmisítő berendezések** tekintetében már nem ilyen gumiszabály-jellegű a jegyzőkönyv szabályozása. A módosított jegyzőkönyv a gyalogsági aknák tervezése és gyártása tekintetében ad korlátozó rendelkezéseket, melyek még nem egyenlőek a megsemmisítést előíró szabályokkal. Előírják a szabályok, hogy a távtelepítésű és a nem távtelepítésű aknákat olyan önmegsemmisítő berendezéssel kell felszerelni, amely 30 nap múlva is tegye lehetővé az akna megsemmisítését. Az ilyen aknák önmegsemmisítő rendszerének meghibásodása nem haladhatja meg a 10%-ot. Tartalék önmegsemmisítő rendszerének hibája 120 nap múlva nem haladhatja meg az egy ezreléket, tehát ezer aknából csak egy legyen képes ezen idő elteltéig funkcionálni.

A jegyzőkönyv ezen aknák esetében is megengedi a 9 éves türelmi időszakot azzal a feltétellel, hogy ezen időszak alatti a jegyzőkönyvnek meg nem felelő önmegsemmisítő berendezéssel el nem látott gyalogsági aknákat csak minimális mértékben alkalmazza, azzal, hogy a távtelepítésű aknák esetén vagy az önmegsemmisítésre vagy az önhatástalanításra vonatkozó követelményeket érvényesíti. Egyéb gyalogsági aknáknál pedig végső esetben az önhatástalanítás követelményét.

Magyarország 1997 novemberében hirdette ki a módosított jegyzőkönyvet, az oslói egyezményt pedig 1997 szeptemberében alkották meg. Ezért elképzelhető, hogy ennek szellemében tette Magyarország azon kiegészítéseket, melyek a gyalogsági aknákkal kapcsolatosak. Ezen utóbbi egyezményt ugyanis Magyarország csak hónapokkal később, 1998 februárjában tartott ülészakán elfogadott törvénnyel hirdette ki.

Magyarország tehát kötelezettséget vállalt arra, hogy gyalogsági aknáit 2000. december 31-éig felszámolja. Ezen kívül nem telepít gyalogsági aknákat, a már meglévőket pedig központi raktárban helyezi el felszámolás céljából. Magyarország továbbá kötelezettséget vállalt arra, hogy nem fejleszt, gyárt, exportál, átad vagy szerez be gyalogsági aknát, lemond annak hadműveleti alkalmazásáról. Kivételt képez ez alól az ország védelme.

Mindezen tevékenységet úgy vállalta el, hogy olyan bizalomerősítő intézkedéseket tesz meg, mely alkalmas arra, hogy más államok ellenőrizni tudják azon lépéseit, melyeket a gyalogsági aknák leszerelése érdekében tesz meg. Az aknamentesítés a kötelezettségvállalás szempontjából nemcsak egyoldalú tevékenységet jelent, hanem azt is, hogy Magyarország nemzetközi szervezetekkel is együttműködik e tevékenysége során, technikai és képzési hozzájárulások útján.

Magyarország itt a szomszédos és egyéb államok felhívására is kötelezettséget vállalt annak érdekében, hogy a gyalogsági aknák száma csökkenjen.

Ezek a szabályok annak az egyezménynek a szellemében születtek, melyeket 1997 októberében írtak alá Oslóban, majd aláírásra Ottawában helyeztek el.

Ezen egyezmény rendelkezik a felhalmozott gyalogsági aknák megsemmisítéséről, az egyezmény hatálybalépésétől számított négy éven belül.

De a részes államok nemcsak a felhalmozott aknák megsemmisítésére, hanem az aknásított körzetekben található aknák megsemmisítésére is kötelezettséget vállaltak. Ezen utóbbi vállalás sziszifuszi munkának tűnik, hiszen szerte a világon annyi akna van a föld mélyén, hogy egy emberélet sem lenne elég azok hatástalanítására. Még ha teljes megsemmisítésük nem is lehetséges, a részes államoknak törekedni kell arra, hogy minél több gyalogsági aknát hatástalanítsanak. Ezen tevékenységre az államok tíz évet biztosítottak maguknak arra, hogy végrehajtsák ezen tevékenységet. Ez a megsemmisítés magában foglalja azt is, hogy a megsemmisítésig az államok jelzik az elaknásított területeket.

Az államok **a nemzetközi együttműködésre** ezen területen nagy hangsúlyt helyeztek. Itt szerepet kap mind a kölcsönös információáramlás, mint a segítségnyújtás, ezen kívül az adatok kölcsönös egymás tudomására hozása. A részes államok egymással rendszeresen konzultációt tartanak együttműködésük hatékonyá válása érdekében. Maga az egyezmény egyfajta felülvizsgálati konferenciát is kötelezővé tett, melyen a részes államoknak ötévente kell részt vennie.

Az egyezmény, bár tiltja a gyalogsági aknák használatát, kifejlesztését, előállítását, beszerzését és hasonló cselekményeket, kivételeket is fogalmaz meg

a jegyzőkönyv. Hiszen az aknák hatástalanításához szükség van arra, hogy legyenek olyan berendezések, melyek felismerik azokat. Az ilyen berendezéseket pedig csak akkor lehet kifejleszteni, ha van mint kikísérletezni őket. Ezért lehetővé teszi az egyezmény, hogy a gyalogsági aknákat akna-felderítési, aknamentesítési vagy aknamegsemmisítési technikák fejlesztése és ezekre való kiképzés céljából való megtartása vagy átadása céljából mégis megtartsák a részes államok.

Nem minden államnak van meg a megfelelő felszerelése az aknák megsemmisítéséhez, ezért az egyezmény megengedi a gyalogsági aknák megsemmisítés céljából történő átadását is.

A gyalogsági és egyéb aknák nemzetközi elterjedtsége olyan mértékű probléma, mely nemzetközi szintű szabályozást igényel. Ezen nemzetközi szintű szabályozás a 80-90-es években érett meg arra a szintre, hogy ahhoz sok állam is csatlakozzon. Bár, mint azt az elmúlt évek mutatják, még nem teljesen azonos az államok felfogása azon tekintetben, hogy a gyalogsági és egyéb aknák megsemmisítendő harci eszközök vagy olyanok, melyek a saját csapatok védelmét hatékonyan szolgálják.

Bárhogyan is alakuljon egy adott állam nézete ezen tekintetben, amely állam csatlakozott valamely egyezményhez, be kell tartani szabályait. A szabályok „törekszik”, „amennyiben lehetséges” megfogalmazása és a végrehajtási türelmi idők lehetősége kissé elodázza az egyezmények végrehajtását, azonban ezzel csak kis idővesztés történik a gyalogsági aknák használata elleni küzdelemben. És hogy mi lesz ennek a küzdelemnek a vége? Azt majd a jövő politikája fogja eldönteni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1984. évi 2. törvényerejű rendelet a „Mértéktelen sérülést okozó vagy megkülönböztetés nélkül hatónak tekinthető egyes hagyományos fegyverek alkalmazásának betiltásáról, illetőleg korlátozásáról” szóló egyezmény és a hozzá csatolt jegyzőkönyvek kihirdetéséről;
- 1997. évi CXXXIII. törvény a „Mértéktelen sérülést okozó vagy megkülönböztetés nélkül hatónak tekinthető egyes hagyományos fegyverek alkalmazásának betiltásáról, illetőleg korlátozásáról” szóló egyezmény és a hozzá csatolt jegyzőkönyvek kihirdetéséről rendelkező 1984. évi 2. törvényerejű rendelet módosításáról és kiegészítéséről;
- 1998. évi X. törvény a „Gyalogsági aknák alkalmazásának, felhalmozásának, gyártásának és átadásának betiltásáról, illetőleg megsemmisítéséről” szóló Egyezmény megerősítéséről és kihirdetéséről;
- Dr. Lukács László: Gondolatok az aknákról a nemzetközi egyezmények és szakmai konferenciák tükrében, Új Honvédségi Szemle, 1997/7 szám;
- Dr. Lukács László: A gyalogsági aknák betiltása – egy hosszú út fontosabb állomásai, Új Honvédségi Szemle, 1999/10 szám;
- Dr. Almásy Ferenc: A nemzetközi hadijogról
- Nemzetközi szerződések és dokumentumok
- Csapody Tamás: Gyalogsági aknák Magyarországon, ország-jelentés a Landmine Monitor 2000 részére (<http://bocs.hu/lbc/lm-csap.htm>)
- Alexandre Barbé: VRS de-miners show their skills Forrás: www.nato.int/sfor/indexinf/116/p14a/t0114a.htm
- 2Lt. Meghan Marsaw: Orljani Minefield no longer exists Forrás: www.nato.int/sfor/indexinf/149/p05a/t02p05a.htm